

Gunnar Lind Haase Svendsen

Vi hilser da på hinanden...

– social kapital i en dansk udkantskommune

I de seneste år er der flyttet mange folk på overførselsindkomster fra storbyområderne ud i udkantskommunerne. Ikke mindst i Ravnsborg Kommune på Nordvestlolland har man fået mange tilflyttere fra det storkøbenhavnske område. Det har resulteret i et noget spændt forhold mellem grupper af lokale og tilflyttere. Inden for en nyere bridging/bonding social capital forklaringsramme søger denne artikel at belyse, hvilke menneskelige og økonomiske konsekvenser disse konfrontationer har. I bred socioøkonomisk forstand bliver spørgsmålet derfor: *Hvad koster mistillid?*

I april 2003 overværede jeg et byråds-møde på rådhuset i Horslunde, Ravensborg Kommune på Nordvestlolland. Jeg talte i den forbindelse med et af byrådsmedlemmerne om de nye tilflyttere i Ravensborg Kommune. I løbet af samtalen nævnte jeg, at det trods alt var positivt, at der overhovedet kom tilflyttere til kommunen. Dertil svarede vedkommende prompte: "Ja, det er blot synd, vi får de forkerte".

Sætningen afspejler meget godt en i kommunen udbredt skepsis over for de mange og ofte ret isolerede tilflyttere på overførselsindkomster, der er kommet de seneste år. Der er på den ene side slet ingen tvivl om, at disse mennesker, primært sjællændere, i stigende grad belaster kommunens økonomi. Det var da også udelukkende i den betydning, politikeren benyttede ordet "forkert". På den anden side må det ikke desto mindre betragtes som noget positivt, at der overhovedet *kommer* tilflyttere.

Hvordan forstår vi det til tider spændte forhold mellem grupper af lokale og tilflyttere i Ravensborg Kommune? Og hvilke menneskelige og økonomiske konsekvenser har det? Jeg vil i denne artikel benytte en nyere bridging/bonding social capital forklaringsramme. I en overvejende sociologisk setting rettes fokus her mod betydningen af åbne og lukkede netværk for samarbejds- og konfrontationsstrategier. Et sådant overvejende kvalitativt fokus på *såvel* "forsiden" som "bagsiden" af den sociale kapital i et bestemt område er relativt ny inden for social kapital forskningen, der har været domineret af makroøkonomiske og kvantitative tilgange (Portes og Landolt 1996; Portes 1998, 2000).

Artiklen rummer to hoveddele: En teoridel og en empiridel. Teoridelen består i begrebsafklaring efterfulgt af en kort gennemgang af social kapital begrebets fordele og ulemper. Ud fra kritikken af

social kapital vil jeg argumentere for anvendelsen af bridging/bonding, der her efter vil blive anvendt på en nyere, antropologisk feltarbejdsundersøgelse (Svend- sen 2003; Svendsen og Svendsen 2004).

Social kapital: Rødder og definitioner

Gennem de seneste år er social kapital – bredt defineret som netværksamarbejde baseret på regelmæssig ansigt til ansigt kontakt og tillid – blevet et stadigt mere omdiskuteret begreb inden for samfundsvidenskaberne. På den ene side formoder optimistiske tilhængere af begrebet, at social kapital udgør en ressource for såvel individuelle aktører som for et samfund som helhed. Social kapital "smører" det civile liv og tilvejebringer kollektive goder som fælles normer, forudsigelighed i menneskelig udveksling, tryghed, hurtig spredning af informationer og mindre statslig monitoring. På den anden side er der rejst kritik af begrebets manglende præcision, den udelukkende positive udlægning af social kapital, samt problemer med måling og årsagssammenhænge. Med udgangspunkt i Bourdieus kapitalprojekt vil jeg i det følgende kort gennemgå socialvidenskabernes og økonomernes vej til social kapital begrebet, kritikken af social kapital, samt på baggrund heraf videreudviklingen bridging/bonding social capital.

Bourdieuconomics

I 1986 introducerede Bourdieu en ny tværvidenskab i form af "en generel videnskab om praksissers økonomi". Formålet var at blive i stand til at begribe "capital and profit in all their forms and to establish the laws whereby the different types of capital (...) change into one another" (Bourdieu 1986:243). En generel videnskab baserer sig som sådan på en udvidelse af økonomiske grundbegre-

ber som profit, økonomi og kapital. I modsætning til klassisk økonomi når Bourdieu via sin "dobbeltposition" (Lebaron 2003: 555) mellem økonomi og sociologi frem til, at kapital både befinder sig i ting og i mennesker:

Capital is accumulated labor (in its materialized form or its "incorporated", embodied form) which, when appropriated on a private, i.e., exclusive, basis by agents or groups of agents, enables them to appropriate social energy in the form of reified or living labor (Bourdieu 1986:241).

Ud fra en sådan anskuelse kan man ikke blot tale om synlig kapital – f.eks. fysisk – men også om usynlige sociale, kulturelle eller symbolske kapitaler.

Ressourcen består i Bourdieus forståelse i *muligheder*, det enkelte individ kan vælge at benytte. De strategier, der retter sig mod at gøre sig tillidsværdig i en kreds, at "kultivere" og siden udnytte en netværkskapital i form af en opsparet kredit, er ifølge Bourdieu ikke væsensforskellige fra andre ræsonnablen – men *ikke* i økonomernes forstand: rationelle – strategier for at tilegne sig kapital (Bourdieu 1977, 2000 [1997], 2000). Dette fører til en definition af social kapital som

the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possession of a durable network (..) which provides each of its members with the backing of the collectively-owned capital, a "credential" which entitles them to credit, in the various senses of the word (Bourdieu 1986:248-9).

Til forskel fra traditionel økonomi er en sådan ny økonomisk videnskab solidt (gen-)forankret i sociale strukturer med

fil

Gunnar Lind Haase
Svendsen
Antropolog og ph.d.
studerende, forsker
ved Center for
Forskning og
Udvikling i Landdi-
strikter, Syddansk
Universitet, Esbjerg.
E-mail:
glhs@cfu.sdu.dk

henblik på at nå frem til "en realistisk definition af den økonomiske fornuft" (Bourdieu 2000:235). Den kunne passende kaldes en "Bourdieuconomics" i ærbødig erindring af den store, franske sociolog (Svendsen og Svendsen 2003).

Socialvidenskabens vej mod social kapital

Kritikken af den økonomistiske fornuft kan spores tilbage til Annales skolen fra omkring 1900. Durkheim (1908:5) kritiserede f.eks. økonomer for at gøre det økonomiske liv til en underliggende struktur (*substructure*) for det sociale liv. I modsætning hertil står Durkheims idé om, at det kollektive er mere end blot summen af enkeltindivider, samt Mauss' påpegnelse af nødvendigheden i at anskue et uløseligt socioøkonomisk liv som en totalitet i form af det "totale, sociale faktum" (*le fait total social*). Fællesskaber opfattes her som en ekstra dimension ($2+2=5$), der har indvirkning på den økonomiske formåen.

Mere specifikt bunder Bourdieus idéer om materielle og immaterielle kapitalformer i gruppe- og reciprocitetsteorier. Af vigtige gruppeteorier kan nævnes Marx og Engels' idé om arbejderklassens skæbnefællesskab, samt Durkheims og

Webers sociologiske teorier om de økonomiske transaktioners moralske karakter. Weber (1947 [1922]) skelner her mellem transaktioner, der foretages ud fra en "formel" rationalitet baseret på universelle normer og inkluderende netværk og en "substantiel" rationalitet dikteret af snævre gruppeinteresser. Som vi skal se, minder dette begrebspar meget om bridging/bonding social capital distinktionen. Også Mauss' og Simmels reciprocitetsteorier kan ses som vigtige rødder for social kapital begrebet (Svendson 2001: 51-52).

Også Coleman bryder med traditionelle, økonomiske synspunkter, når han lader sin kapital definition omfatte en mere "blod" form for kapital som social kapital. Colemans pointe er, at det er karakteristisk for *alle* former for kapital, at de muliggør "the achievement of certain ends that would not be attainable in [their] absence" (Coleman 1990:302). Som hos Bourdieu forbindes kapitalbegrebet således med fremtidige muligheder. Det gælder også social kapital, som Coleman definerer som "menneskers evne til i grupper og organisationer at samarbejde om fælles mål" (Coleman 1988: 95). I den forbindelse refererer Coleman ofte til Granovetter, en af bannerførerne indenfor New Economic Sociology (NES). Granovetter (1973) har talt om "strong ties" bestående af slægtskabsrelationer og "weak ties" bestående af forskellige forbindelser og bekendte. Pointen er, at også svage bånd udgør en meget vigtig ressource for individer, f.eks. når det gælder om at finde job (Granovetter 1974). Granovetter har benyttet udtryk som "social networks" og "social action", ikke *social capital*.

Endelig har immigrantsociologen Alejandro Portes (1998) givet eksempler på både positiv social kapital, hvor netværk udgør reelle, potentielle ressourcer, og negativ social kapital, hvor netværk

udgør tvang og indsnævrer den enkeltes muligheder (2+2=3). I den sammenhæng argumenterer Portes for, at negative og positive typer af social kapital eksisterer *simultant* i et samfund.

Nybruddet består altså i, at sociologer som Coleman, Bourdieu og Portes anerkender sociale netværk som en usynlig kapital, der både er konvertibel (omvekslelig til andre kapitalformer) og kumulativ (Svendson og Svendson 2003a). Det betyder, at den – som synlige kapitaler – er et skrøbeligt kollektivt gode, der både kan opbygges og ødelægges (Coleman 1990:317ff.). Dette åbner en mulighed for at "måle på" kulturelt forankrede beholdninger af positiv og negativ social kapital. Dette er en klar indrømmelse til økonomerne, der netop af samme grund har givet indrømmelser til sociologien og langt hen ad vejen anerkendt social kapital som en ny kapitalform (f.eks. Dasgupta 2000; Robison et al. 2000).

Økonomernes og politologernes vej mod social kapital

Naturligvis ved også mange økonomer, at såkaldte ad hoc fænomener, eksternaliteter, path dependencies (eller hvad man nu har kaldt "alt det andet") i form sociale netværk, tillid og kultur spiller en vigtig rolle for økonomier (Richter 2001). Hvad angår begrebslige rødder, må man imidlertid fremhæve den økonomiske historiker Polanyis definitioner af tre former for økonomisk integration: markedsudveksling, redistribution og reciprocitet. Her skal *markedsudveksling*, som vi kender den fra moderne, vesteuropæiske samfund, forstås som blot én af mange måder at fordele ressourcer på gennem historien – og ikke mere "civiliseret", "nødvendig" eller "universel" end andre systemer (Polanyi 1957 [1944]:45, 53).

Når det imidlertid drejer sig om den eksplicitte anvendelse af social kapital,

er det især bysociologer, der siden 1950'erne sporadisk har benyttet sig af ordet (Putnam 2000:19). Økonomen Loury brugte ordet i 1970'erne om manglende muligheder blandt ressourcetsvage, sorte og etniske grupper (jf. Portes 1998:5). Det var dog først via New Institutional Economics (NIE) økonomer som North, Weingast, Williamson og Ben-Porath, som *ikke* har brugt ordet eksplicit, at en social kapital forskning for alvor tog form, anført af Coleman (på sociolog-siden) samt Putnam, Fukuyama og flere andre (på politolog/økonom-siden).

Putnam (1993:35-36) har defineret social kapital som en produktionsfaktor i form af beholdninger (*stocks*) af "networks, norms, and trust, that facilitate co-ordination and co-operation for mutual benefit". Denne substans tankegang røber sig i de to hovedværker *Making Democracy Work* (1993) og *Bowling Alone* (2000), der helt enkelt går ud på at måle tilstedeværelse af social kapital som en stigning, fravær af social kapital derimod som et fald i civilt engagement. De dybereliggende årsager hertil ses overvejende i en befolknings politiske historie. I sin nyeste bog *Better Together* forsøger Putnam dog i højere grad at underbygge policy anbefalinger gennem kvalitativt orienterede case studier (Putnam og Feldstein 2004).

Hvorfor en bridging/bonding social capital tilgang?

Et opslag på søgemaskinen Google april 2004 viser, at social kapital begrebet er blevet populært de seneste år (546.000 sider). Der er dog til stadighed fremkommet kritik af begrebets manglende præcision, "bagsiden" af social kapital, samt problemer med måling og klare årsags-sammenhænge.

Kritikken af social kapital

Hvad er egentlig social kapital, lyder et

ofte fremsat spørgsmål. Som nævnt lyder Putnams kendte og særdeles kritiserede 1993-definition: "Features of social organization, such as trust, norms, and networks". Men er social kapital tillid eller normer eller netværk, kunne man med rette spørge. Fælles for de fleste definitioner er tillid. Men hvad er tillid – og i hvilke netværk og hvordan skabes den? Alt i alt må begrebets upræcision opfattes som et konkret problem eller udfordring, om man vil (Waldstrøm 2003).

Der har også været rettet kritik af "det ensidige billede af social kapital" (Portes og Landolt 1996:20). Ifølge Portes er det imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at der altid er tale om to typer netværk (positiv og negativ social kapital). Disse interagerer på en kompleks måde, hvilket vanskeliggør måling og forklaring af kausalitetsforhold. En sådan videreudvikling åbner op for mere nuancerede og i højere grad kvalitativt orienterede studier af henholdsvis åbne, brobyggende og lukkede, bindende typer af netværk, herunder også spørgsmålet om samspillet eller "mikset" mellem dem (Svendsen og Svendsen 2004). Portes og Landolts yderligere begrebsafklaring af Bourdieus (1986) definition af social kapital skal ses som en reaktion på en siden begyndelsen af 1990'erne fremherskende "celebratory view of social capital" (Portes og Landolt 1996:21), som ikke mindst Putnam gør sig skyld i.

Den ofte ret mangelfulde, begrebslige præcision har dels medført problemer med operationalisering og måling, dels med kausalitetsforhold. Økonomen Robert M. Solow har i den forbindelse fremsat følgende, for skeptikerne meget karakteristiske indvending:

Just what is social capital a stock of? Any stock of capital is a cumulation of past flows of investment, with past flows of depre-

ciation netted out. What are those past investments in social capital? How could an accountant measure them and cumulate them in principle? (Solow 2000:7).

Videreudviklingen til positiv og negativ social kapital har dog gjort det nemmere at finde mere præcise mål for tilstedeværelsen af social kapital (Patulny 2003). Der er dog stadig problemer, der efter min opfattelse bunder i fraværet af kvalitative metoder.

Endelig har man i analyserne af sociale netværk haft svært ved at påvise klare årsagssammenhænge (Waldström 2003: 107). Især Putnam er blevet angrebet, f.eks. i debatten i *The American Prospect* foråret 1996. Kritikken kan opsummeres i Portes og Landolts kritik af Putnams en-dimensionelle opfattelse af social kapital som noget udelukkende positivt og nærmest ophøjet. Reelt er der tale om en række "tautologier, truismes og stereotyper" (Portes og Landolt 1996:20). I en anden artikel taler Portes (2000) om spuriøse social kapital effekter, også i en tilbagevisning af Putnam. Især *Making Democracy Work* har stået for skud – et værk, hvori konklusionerne fremstår som særligt dristige. Man kommer da her også uvilkårligt til at tænke på det bibelske ord om, at de, der har, skal have mere, mens de, der ikke har, heller ikke skal få. Konkluderende hedder det således om de norditalienske bysamfund:

These communities did not become civic simply because they were rich. The historical record strongly suggests precisely the opposite: They have become rich because they were civic. The social capital embodied in norms and networks of civic engagement seems to be a precondition for economic development, as well as for effective government (Putnam 1993:379).

Altså: social kapital giver åbenbart – social kapital. Årsag og virkning synes at gå i ét, og social kapital argumentet fremstår som en universalforklaring.

Bridging bonding tilgangen benyttet på en dansk case

Som begrebsafklaringen og kritikken af social kapital vidner om, er social kapital studier frem til i dag fortrinsvis blevet foretaget af økonomer samt økonomisk orienterede politologer og sociologer. Dette har ofte medført et noget snævert fokus på social kapital som enten kvantificérbar substans eller abstrakte relationer. Derfor vil jeg i min danske case til en afveksling forsøge mig med en kvalitativ tilgang (feltarbejde) for at finde ud af, hvordan social kapital opbygges og nedbrydes af mennesker *processuelt*. Som Bourdieu (f.eks. 2000) og mange andre (f.eks. Lebaron 2000) så ofte har gjort opmærksom på, har økonomistiske diskurser alt for længe været domineret af fysiske, økonomiske og humane kapitaler, men *ikke* sociale kapitaler.

Hvad angår bridging/bonding social capital teorirammen er et vigtigt udgangspunkt Granovetters stærke og svage bånd, hvor stærke bånd ikke nødvendigvis er vigtigere end svage, netop fordi svage bånd udgør vigtige *broer* mellem individer og grupper. Sondringen går igen i bridging/bonding social capital. Putnam (2000:22) definerer brobyggende social kapital som åbne netværk, der er "outward looking and encompass people across diverse social cleavages", mens bindende social kapital defineres som "inward looking [networks, which] tend to reinforce exclusive identities and homogeneous groups". Brobyggende former for social kapital fremmer regelmæssig, personlig kontakt og tillid og virker på den måde som et smøremiddel (*lubricator*) for samarbejde (2+2=5), mens et overmål af bindende former virker som

en superlim (*superglue*), der binder en gruppe mennesker "for tæt" sammen. Hermed risikerer bindende social kapital at føre til øget *mistillid* mellem grupper og følgelig til øgede transaktionsomkostninger (2+2=3). I tråd med kritikken af Putnam vil jeg i det følgende rette fokus mod relationernes kvalitet snarere end deres kvantitet.

Metode

Som man vil se, afslører undersøgelsen af de nye tilflyttere, at der er klare tendenser til såvel inklusions- og eksklusionsstrategier i Ravensborg Kommune. Derfor synes en bridging/bonding social kapital teoriramme relevant og aktuel. Empirien er fremkommet gennem et 5-ugers feltarbejde i udkantkommunen Ravensborg på Nordvestlolland, hvor jeg boede i en hytte på Kragenæs Camping ved Smålandsfarvandet. Undersøgelsen baserede sig på omkring 70 interviews, der inkluderede 40 semi-strukturerede, bandede 1-3 timers interviews med både tilflyttere og lokale. Her udgjorde sammenstødet mellem tilflyttere og lokale en interessant case studie, når det drejer sig om "på tæt hold" at studere opbygningen af ekskluderende typer af sociale netværk i form af "bindende" (*bonding*) social kapital. Imidlertid er vi samtidigt vidner til en opbygning af samfundsgavnlig, "brobyggende" (*bridging*) social kapital.

De 40 dybdegående interviews kan langt hen ad vejen betegnes som uformelle interviews – i hvert fald, når man følger Fettermans (1989:49) definition. Her består uformelle interviews nemlig af en "blanding af konversation og indlejrede spørgsmål", som feltarbejderen – så diskret som muligt – søger at få fyldestgørende svar på. Min teknik var netop at styre interviewet ved at spørge ind til nogle bestemte spørgsmål, når lejligheden bød sig. En sådan interviewteknik

bliver imidlertid af Bernard (1998) og de fleste andre betegnet som det ustrukturerede interview. I modsætning til det helt ukontrollerede, uformelle interview bliver hensigten her at tilpasse interviewerens overordnede styring et samtalerum, hvori den interviewede i så vid udstrækning som muligt får mulighed for at udtale sig frit og på egne præmisser.

I undersøgelsen rettedes de – for at bruge Fettermans formulering – i konversationen "indlejrede" spørgsmål mod syv større emneområder, der omfattede tilflytternes baggrund for at flytte til Ravensborg, deres netværk, forholdet mellem lokale og tilflyttere og tilflytternes deltagelse i det lokale foreningsliv. At netop disse hovedområder var særligt vigtige og relevante at få belyst, fandt jeg ud af i løbet af den første uge af mit feltarbejde. Det var helt åbenbart de områder, der rummede allermost betydning for folk, når det handlede om de nye tilflyttere, samtidig med at de rummede en direkte relevans for problemstilling og teoriramme, som de – induktivt, i løbet af feltarbejdsprocessen – kraftigt bidrog til at udforme (Svendsen 2003:10ff.).

Hvad angår de 30 korte interviews, består disse i uformelle og ikke strukturerede interviews med tilflyttere og lokale, jeg tilfældigvis mødte (en købmand, en automekaniker, en graver, en gartner, en teenager osv.). Disse *tilfældige nedslag* i form af vilkårlige interviews med helt "almindelige" borgere foretog jeg med henblik på at sikre repræsentativiteten i mit feltarbejde og hermed undgå at anlægge en bestemt synsvinkel.

Kommunen og tilflytterne

Ravnsborg Kommune blev skabt i forbindelse med Kommunalreformen i 1970 ved en sammenlægning af 11 landsogne. Centerbyen Horslunde må betegnes som en landsby og kommunen som sådan som et decideret udkantsområde præget

af landbruget. Siden 1970 er indbygger-tallet faldet med omkring 30% fra knap 8.000 til 5.600 i dag (Frantsen 2003:3). I kommunen er der et rigt kulturliv, mens erhvervslivet trives mindre godt. Om end kommunen er langt den største arbejds-plads og landbruget blot nummer to, fyl-der landbruget meget i Ravnsborg, både arealmæssigt, erhvervmæssigt og rent mentalt. Imidlertid samles jorden efter-hånden op i nogle få storlandbrug med mere monokultur og en stigende bortra-tionalisering af arbejdskraft til følge. På grund af det meget arbejdskrævende su-kkerroearbejde har hele landsdelen siden anden halvdel af 1800-tallet haft mange tilflyttere, bl.a. polakker og svenskere. In-den for de sidste 20 år er der kommet grup-per af bosniere og sigøjnere (der især har bosat sig i Nakskov), samt en hel del sjæl-lændere, især fra det storkøbenhavnske område. Således modtog man i Ravns-borg Kommune i 2002 i alt 108 personer fra Storkøbenhavn, hvoraf knap halvde-len var på overførselsindkomst (op.cit.:19).

Ikke mindst den øgede og – kan det forekomme – nærmest systematiske til-flytning af folk på overførselsindkomster har kraftigt bidraget til at forværre en kommunal økonomi, der i forvejen belas-tes af en stagnerende udvikling inden for kommunens private erhvervsliv med en deraf følgende høj arbejdsløshed. Her-udover plages kommunen af et lavt fød-selstal, samt en skæv befolkningssam-mensætning (en stor pensionistgruppe, stor fraflytning af unge). Samlet set har dette resulteret i et udhulet skattegrund-lag og følgelig et lavt serviceniveau på trods af, at kommunen har en af landets højeste skatteprocenter. Som sådan bli-ver de nye tilflyttere på overførselsind-komster ofte set som tuen, der får læsset til at vælte.

Igennem de sidste ti år har man fra kommunens side forsøgt at forebygge en

tilstrømning af folk på overførselsind-komster til kommunen, bl.a. ved at ned-rive omkring 100 kondemneringsmodne boliger. Ydermere har man med henblik på at tiltrække andre, mere indkomst-stærke grupper af tilflyttere forsøgt at for-skønne kommunen, bl.a. gennem landsbyforskønnelse og landskabspleje, samt ved at fjerne skrotbiler. Som vi snart skal få at se, er der ganske mange ind-fødte, der på grund af kommunens øko-nomi godt kan ærgre sig over, at så mange folk på overførselsindkomster "lige netop vælger Danmarks skønneste kommune", som en lokalpolitiker ud-trykte det over for mig i et interview.

Vi hilser da på hinanden...

"Vi hilser da på hinanden". Denne sæt-ning går som et ekko gennem mit feltar-bejde. De to modstridende tendenser, sætningen udtrykker – forbeholdenhed og imødekommenhed – kan tydeligt spo-res i det, der her benævnes den sociale kapital i Ravnsborg Kommune. Her ser vi såvel skabelsen af mistillid, isolation og lukkede netværk som udbredt tillid, samarbejde og åbne netværk. Begge ty-per bygger på personlig kontakt og til-lid. Men hvor brobyggende social kapi-tal går på tværs af gruppeskel (udad, i en åben spiral), har bindende social ka-pital en tendens til at blive "monopol-iseret" af en lukket kreds (indad, i en luk-ke spiral). Hermed skabes der såvel fy-sisk som mentalt en distance til øvrige befolkningsgrupper. Imidlertid finder der også en generel nedbrydning af social kapital sted i Ravnsborg Kommune. Jeg vil kort se på denne erosion af social ka-pital, før jeg går over til forholdet mellem "københavnerne" og de lokale.

Fysisk distance og erosion af social kapi-tal

Feltarbejdet viste overordnet, at erosio-nen af social kapital i Ravnsborg Kom-

mune skabes af distance. Dette indbefatter såvel fysisk som mental distance. Det er i og for sig ikke overraskende, idet andre social kapital studier klart viser, at stærk centralisering – politisk, bebyggelsesmæssigt og produktionsmæssigt – af borgerne opleves som en distance. Og det er netop denne oplevede distance, der gør, at det civile engagement svækkes. Ildsjælene dør efterhånden – de har jo ingen overskuelig sammenhæng at virke i. Ingen fælles sag at være ildsjæle *for*. Putnams amerikanske undersøgelse i *Bowling Alone* viser tillige, at en "privatisering af fritiden" i form af overdrevent TV-kiggeri og tid tilbragt foran computeren har skabt distance mellem folk (Putnam 2000:216ff.).

En følge af distance er mindre kontakt mellem borgerne. Færre naboer og genboer kender hinanden. Færre hilser på hinanden på gaden. Færre møder op på fodboldbanen, i sangforeningen, til forældremøder, til byrådsmøder eller til den lokale grundejerforenings årlige generalforsamling. Hermed forsvinder mange fælles goder, der måske før i tiden havde gjort livet nemmere og mere behageligt at leve, som f.eks.: At holde øje med hinandens børn, passe hinandens hunde, via nabosnak at have let og hurtig adgang til vigtige informationer, holde øje med naboens hus i ferien, låne hans hækkeklipper i ny og næ, osv. Man er måske blevet lidt mere utryg. Lidt mere mistænksom. Lidt mere isoleret og sig selv nok.

En arealmæssigt relativt stor, dansk kommune som Ravnsborg er efterhånden ved at være så affolket, at den sociale kapital alene af den grund begynder at smuldre. Det overraskende i en sådan tendens er, at nærhed, gensidig tillid og hjælpsomhed synes at forsvinde *ude på landet* (eller i hvert fald i yderområderne), der vel hos de fleste selv i dag er indsvøbt i Morten Korchske drømme og –

viser det sig ofte – myter om landlig idyl og kommen-hinanden-ved. Flere gange var jeg således i et udpræget "idyllisk" landdistrikt som Ravnsborg ude for, at når jeg spurgte en tilflytter, om han kendte naboerne, slog han eller hun sigende ud med armen og udbrod: "Naboerne? Jamen, de bor to tre kilometer i den retning". Den fysiske afstand og mangelen på mødesteder gør simpelthen, at man aldrig får chancen for at lære hinanden at kende. Hvad skulle man i øvrigt også have til fælles? Jo, de få landmænd, der er tilbage i et område (som regel indfødte), danner ofte en tæt kreds, der er hermetisk lukket overfor omverdenen – en på mange måder gold, bindende social kapital anskuet i et større samfundsperspektiv. En superlim. Tilflytterne, der er kraftigt underrepræsenteret på egnen, er udenfor og kommer formodentlig heller aldrig ind i varmen. I så fald ville de måske endog have været rent fysisk inde i varmen, idet de kunne have været med i den kreds, der forsyner hinanden med brænde om vinteren (og evt. gjort gengæld ved at lave landmændenes computere, hvem ved?).

"Hvor mødes de lokale?" spurgte jeg en temmelig isoleret, ung kontanthjælpsmodtager fra Sydsjælland, som vi kan kalde for Anne. Anne havde i et halvt års tid boet med sin kæreste i en forfalden ejendom på det, der i folkemunde bliver betegnet som Lars Tyndskids mark. "Jeg ved ik helt, hvor man mødes henne", svarede hun tovende, mens hun kiggede fjernt ud over de endeløse marker uden for vinduet. "Men de kender da hinanden. Så de må da mødes et sted..." Kender du dem? "Næh" (pause). "Men man hilser da på dem". De store monokulturer med korn og sukkerroer, hvor en "slagtet" landejendom her og der stikker op som en lille ø i et stort, grønt hav, synes heller ikke at fremme en social kapital "infrastruktur". Helt anderledes er det i øvrigt på Fejø, der præges af diver-

sitet i form af små, private frugtplantager, hegn af stynede popler, blomsterenge og små husmandsparceller. Denne landskabsmæssige mangfoldighed har helt klart en positiv indvirkning på såvel bosætningen som ø-livet som sådan. Imidlertid er Ravnsborg Kommune på fastlandet i dag et gennemrationaliseret, centraliseret og ret så affolket landbrugsområde. Det fremmer desværre ikke tillid, hurtig spredning af vigtige informationer og opbygning af brobyggende social kapital. Derfor kan netop kulturlandskabet og bebyggelsen måske være en af årsagerne til, at der også findes mentale afstande i Ravnsborg. En sådan distance oplever man mellem de indfødte lollikker og de såkaldte københavnere.

Mental distance og stereotyper

I Ravnsborg Kommune bliver alle sjælslændere kaldt for "københavnere". De såkaldte københavnere består dog af mange, forskellige mennesker, og det er lollikkerne også klar over. De "forkerte" tilflyttere indbefatter ikke alle københavnere. Der var f.eks. konsekvent positive tilkendegivelser fra lokale, når talen gik på tilflytterne i Kunsterguppen Ravnen. "De bidrager med noget", hed det her. Det var dog tydeligvis københavnere på overførselsindkomster, der fyldte mest i den ravnsborgske virkelighed – om end ikke talmæssigt så mentalt. Ja, ofte var der ligefrem tale om en kulturkloft, og ordet "mentalitetforskelle" blev da også ofte benyttet af begge lejre.

Overordnet afslørede feltarbejdet, at den til tider ret negative holdning overfor "københavnere" blandt indfødte lollikker hænger nøje sammen med en bevidsthed om tilflytterne som en økonomisk belastning for kommunen. I de mest bramfrie udtalelser gik ordet "nasser" således igen, om end de fleste skyndte sig at understrege, at de ikke ønskede at skære alle tilflytterne over én kam. Der

var dog også flere lollikker, der udtalte, at problemet ikke bekymrede dem, eller at de simpelthen aldrig havde tænkt på det. Til trods herfor oplyste næsten alle – og som oftest uden foranledning – at årsagen til, at man i kommunen havderevet omkring 100 huse ned var, at man ikke ønskede flere tilflyttere på overførselsindkomster.

Hvad angår den skeptiske opfattelse, må man generelt sige, at stereotyper om lollikkerne og "københavnere" trives i Ravnsborg Kommune. Af umiddelbare standardsvar på mit spørgsmål om, hvem tilflytterne er, var bl.a.:

"Jeg har ikke noget positivt at sige om dem", "De gider ikke lave noget", "De drikker", "De er på stoffer", "De tager sig ikke af deres børn", "De er rapkæftede", "De er blåøjede", "De skjuler sig ude på Lars Tyndskids marker", "De bidrager ikke med noget", "De møder kun op til den første i hver måned", "De har en krævementalitet".

Men findes disse skræmmebilleder i virkeligheden? Er "københavnere" virkelig alkoholikere, narkomaner, rockere, samfundsnassere, ressourcetsvage, sociale tilfælde osv.? Og, omvendt, er alle lollikker af natur mistænksomme og sig selv nok, idéforladte, uden initiativ, autoritetstro, underlagt Janteloven osv. (som mange af tilflytterne siger)? Naturligvis ikke – og det indrømmede alle interviewpersonerne da også. Imidlertid fylder de ovennævnte stereotyper ganske meget hos den enkelte person og virker som sådan som en barriere. F.eks. har jeg igen og igen stillet en skeptisk lollik spørgsmålet: "Jamen, *kender* du de tilflyttere, du taler om?" Nej, det gjorde hun eller han ikke. Men man havde jo nok hørt om vedkommende. Der var dog også eksempler

på lokale, der personligt havde dårlige erfaringer med københavnere. Men som en lokal ildsjæl i en sportsklub i Horslunde udtrykte det, viser de fleste sig at være ordentlige mennesker, når man først lærer dem at kende.

Tendensen er gennem de sidste 10-20 år i perioder blevet forstærket af mediernes negative omtale samt af mere eller mindre virkelighedsforvrængende vandrehistorier om tilflytterne – en slags nutidige myter, der verserer i kommunen, og som synes at gro ud af den enkeltes distance og ukendskab til medborgerne.

Men hvorfor skabes der distance mellem de to grupper? Hvorfor opbygges der bindende social kapital – superlim – når alle burde have en fælles interesse i at samarbejde? Interviewene vidner om, at konflikten mellem lollikkerne og "københavnere" bunder i flere ting. Der eksisterer bl.a. historiske modsætninger mellem lollikker og sjællændere (som afspejler en historisk modsætning mellem bønder og byfolk), mentalitetsforskelle, forskelle i adfærd og ydre signaler (påkledning, hus, have mv.). Herudover er der de nævnte fordomme de to grupper imellem, en mangel på mødesteder, samt mediernes indflydelse. Følgen heraf er, at der i mange ravnsborgske lokalsamfund er opstået isolerede kredse af henholdsvis lokale og tilflyttere, der kun har meget lidt – eller slet ingen – kontakt med hinanden, muligvis til skade for alle parter. Typiske udtalelser fra interviewpersonerne som

"De [tilflytterne] kommer og nasser på samfundet", "Bare de [tilflytterne] lader os være i fred, har vi ikke noget imod, de bor her", samt "De [de lokale] har nok i sig selv", "De [de lokale] kender altid nogen, der kender nogen", "Lollikkerne, det er ren indavl"

bekræfter denne tendens.

Men hvis dette billede af de såkaldt "ressourcesvage" tilflyttere i nogen grad viser sig at være fortegnet: Hvem er tilflytterne da så? Og her da ikke mindst: Hvem er de så ofte frygtede københavnere på overførselsindkomster? Mit feltarbejde viste her, at tilflytterne rent faktisk er vidt forskellige mennesker, der kun dårligt lader sig rubricere. Dette gælder også "københavnere" på overførselsindkomster, der bl.a. rummer stærke iværksættere, folk med visioner og idéer, de gerne vil realisere f.eks. inden for børn- og unge arbejdet, flere meget foreningsaktive folk, men også et par eksempler på mere passive og isolerede tilflyttere, der overvejer at flytte videre til næste kommune.

Hvad koster mistillid?

Hvad sker der imidlertid, hvis der *ikke* skabes rammer for, at forskellige grupper lærer hinanden at kende? Hvad sker der, hvis der i et samfund er mangel på mødesteder, generaliseret tillid og brobyggende social kapital? Det viser sig her, at faren ikke overvejende består i, at man ikke konstruktivt udnytter hinandens ressourcer – ja, måske *har* man rent faktisk ikke noget at bruge hinanden til (måske er alternativomkostningerne for høje, som økonomerne siger). Den største fare er, at der opstår generaliseret *mistillid* af destruktiv natur, sådan at borgerne direkte begynder at *modarbejde* hinanden. Ravnsborg Kommune er et godt eksempel på, hvorledes konflikter og bindende social kapital i befolkningen skaber "grus" i maskineriet med alvorlige økonomiske og menneskelige omkostninger.

I de mest grelle tilfælde består de *menneskelige omkostninger* i fremmedgørelse, mistænkeliggørelse og total isolation. Et eksempel er et yngre par med to børn tilflyttet fra Nordsjælland. Kvinden, der er kontanthjælpsmodtager, og som vi kan kalde for Gitte, omgås kun nogle enkelte

i hendes egen situation. Hun fortalte bl.a.:

Hernede, her føler vi os fremmedgjorte. Vi føler os ensomme. Utroligt ensomme. Der er ikke rigtig nogen kontakter [med de lokale](..) Folk er... Jamen, de er da søde nok, det er slet ikke det. Men de involverer sig ikke rigtigt. Det .. det er ik det samme som f.eks. i Nordsjælland, vel? Hvor naboerne.. jamen, vi kendte alle naboerne deroppe. Hernede, der... Du ved.. man kører forbi, og man hilser da på hinanden. Men det er så også alt.

Som årsag til, hvorfor det ikke var lykkedes hende og manden at blive integreret i løbet af de 7-8 måneder, de havde boet der, svarede Gitte, at landsbyen domineredes af ældre, lokale folk, der ikke har "nogen interesse i at få kontakt med os". Det er dog vigtigt her at bemærke sig, at Gitte, der har tilbragt en del af sin barndom på Falster, i høj grad var kommet til Lolland med negative forventninger. På spørgsmålet om, hvad hun havde forventet, da hun flyttede til Ravnsborg Kommune, svarede hun således, at hun egentlig ikke ville flytte ned til de "indelukede og mistænksomme" lollikker.

Hvad angår de *økonomiske omkostninger* forbundet med udbredt mistillid, kan det være svært nøjagtigt at gøre op, hvor meget isolation, ensomhed og mistænkeliggørelse koster et samfund i kroner og ører. Sikkert er det dog, at mange lægesøg, psykologsamtaler, Bo og Netværk service og ophold, indlæggelser på psykiatriske hospitaler, revalideringer, førtidspensioner, tvangsanbringelser af børn, diverse sagsbehandlinger osv. kunne være undgået, hvis en tilflytter havde haft et større netværk. I øvrigt bekræftede et interview med en læge her min formodning om, at der i disse år er et øget pres på det lokale og regionale behandlersys-

tem. På lægehuset i Horslunde skyldes dette ikke blot flere utilpassede tilflyttere, der kommer for at få lægeerklæringer og/eller snakke om sociale problemer, men også en øget tilstrømning af kommunalt ansatte med stress symptomer.

Hvordan skal vi f.eks. gøre mennesket Gitte op i kroner og ører? Hun føler sig "udstødt" og fanget i en "meget grim gråzone" og angiver netop dette som hovedårsag til, at hun har fået et psykisk sammenbrud, efter at hun er kommet til Lolland, med en deraf følgende kommunal sagsbehandling, indlæggelser osv. På lignende vis udtalte den tidligere nævnte unge, sydsjællandske kvinde ude på "Lars Tyndskids mark", Anne, at hun "sku **hele** vejen igennem". Den specielle måde, hvorpå hun udtalte denne sætning, gav mig en nærmest svimlende fornemmelse af omfanget af offentlige ressourcer (sagsbehandling, psykolog, sygehusundersøgelser osv.), der i løbet af det lille halve års tid, hun havde boet der, var blevet brugt alene med henblik på at afklare, om hun kunne få de sygedagpenge eller den førtidspension, hun mente sig berettiget til. Anne havde for øvrigt også været "hele vejen igennem" i den sydsjællandske kommune, hun var kommet fra, ligesom hun sikkert atter en gang skulle "hele vejen igennem" i den nordsjællandske kommune, hun på interviewtidspunktet var i færd med at flytte til.

Det er også isolation og distance til omverdenen, der karakteriserer en 40-årig mand fra Nørrebro, der p.t. er i aktivering i kommunen, og som vi her kalder for Lennart. Dette gode og – måske – tillige godtroende menneske (i øvrigt computereksperter m.m.) bor i en afsides, faldefærdig udlejningsbolig med store huller i taget nogle få kilometer fra broren, som er førtidspensionist. Lennart fortalte, at det havde været en berusende dejlig oplevelse at flytte i "eget hus" sid-

ste sommer. Han havde altid drømt om at flytte på landet. I vinters tilbragte Lenart imidlertid en hel måned under dynen, forkommen af kulde, sult og ensomhed. Uventet høje elregninger havde smadret hans økonomi. Hans eneste kontakt med omverdenen havde i den periode været broren og hans familie. Efterhånden udviklede han en kronisk maveforkølelse og måtte rende til læge i tide og utide. Til sidst kulminerede det hele i et psykisk sammenbrud, akkurat ligesom det skete for Gitte. "Et typisk eksempel på en københavner", fortalte lederne af aktiveringsholdene og de øvrige aktiveringspersoner samstemmende.

Udbredelsen af omkostningsfuld mistillid og distance mellem tilflyttere og lokale kan dog også spores i det, der i kultursammenstødet nærmer sig en destruktiv adfærd hos såvel københavnerne som lokale. Her får netop mistilliden meget konkrete, målelige økonomiske konsekvenser. Et godt eksempel er det gennem de sidste 3-4 år voksende antal af nabokonflikter mellem københavnerne og lollikker, f.eks. om placeringen af en carport – stridigheder, der efterhånden antager uhyrlige dimensioner med en voldsom, kommunal sagsbehandling til følge. Efter et sådant tillidsbrud undgår de to naboer hinanden, opnår evt. støtte hos andre tilflyttere henholdsvis lokale, sådan at der i lokalsamfundet opstår kølig luft mellem grupper af københavnerne og lollikker. Et sådant "sammenhold" i form af bindende social kapital gør, at kommunen lige pludselig også modtager klager fra de omkringliggende naboer. Hermed vokser sagsakterne på kommunen drastisk, ligesom hegnssyn, politi, advokater samt flere andre, offentlige instanser bliver inddraget. En byggesagsbehandler fortæller, at sådanne sager gennem de sidste år er taget til og hiver massevis af arbejdstimer ud af Rådhuset. Distance koster. Mistillid koster. Eller mere præ-

cist: *Tillidsbrud* koster. Således har flere tilflyttere – både de "rigtige" og de "forkerte" – oplevet forskellige former for tillidsbrud eller tillidssvigt fra Ravnsborg Kommune, om end nogle af dem nok dramatiserede en kende over for intervieweren. En oplevelse af en brudt, uformel kontrakt ("De havde lovet mig et fleksjob, men det fik jeg ikke"). Naturligvis kan man her som mange af de lokale sige: Jamen, tilflytterne må da også *selv* gøre noget! Problemet var blot, at især mange aktiveringspersoner følte, at når de ydede det, der forventedes af dem (eller måske endog mere), så opfyldte modparten (Samfundet, Kommunen eller Systemet) ikke *sin* del af kontrakten i form af karrieremuligheder og, herigennem, en nogenlunde stabil, fremtidig lønindtægt. Igen har sagen to sider – og vi står tilbage med den empiriske kompleksitet, der giver de fleste økonomer myrekryb.

Bissemetoder

Et gammelt, dansk ordsprog lyder: "Et ord er et ord". Heri ligger en grundlæggende antagelse om, at man kan stole på hinanden. Men for det første er det kun muligt at stole på hinanden, hvis man kender hinanden. Og for det andet skal princippet om, at "et ord er et ord", overholdes af alle parter, hvis der skal skabes tillid og gode samarbejdsrelationer. Modsat, hvis ordet brydes, bliver resultatet udbredt mistillid, ressourcespild og masser af utilfredse og frustrerede borgere.

Er "Et ord er et ord" ved at være en saga blot i Danmark? Er vi i færd med at afvikle et velfærdssamfund baseret på fællesskab og brobyggende social kapital til fordel for et fragmenteret klan-samfund, hvor forholdet mellem stat, enkeltindivider og grupper mest præges af alles kamp mod alle? Vi hilser da stadig høfligt på hinanden... Men vi undgår helst at engagere os i hinanden. Mit

feltarbejde viser med al ønskelig tydelighed, at hvis det, at man skal "klare sig selv" (som der står i snart sagt hver anden linje i den nye Lov om aktiv socialpolitik) er ensbetydende med, at man bare skal se at gøre sin samfundspligt og så i øvrigt kan sejle sin egen sø: Så koster det! Hvorfor? Jo, fordi den sociale kapital fragmenterer, og folk forskanser sig inden for "eksklusive" kredse, der så at sige monopoliserer den sociale kapital i et område. Fordi vi begynder at producere mistillid, distance, utryghed og mangel på sammenhænge i stedet for tillid, nærhed, overskuelighed, civilt engagement og udbredt borgertryghed og -tilfredshed. Herved sparer vi måske en skilling på kort sigt, men på lang sigt er vi alle med til at dræne samfundet for en vigtig – om end usynlig – ressource: *Social* kapital. Og det går i sidste instans ud over andre produktionsfaktorer som økonomisk og human kapital. Man kan også sige det på en anden måde: Hvor socialdemokratiske regeringer ofte har haft en tendens til at gøre borgerne *for afhængige af sig* og hermed handlingslamme dem (flere af de interviewede "københavnere" syntes netop at lide af et sådant afhængigheds-syndrom), synes den nuværende borgerlige regering at være på vej over i den anden grøft: Nu skal borgerne gøre deres samfundspligt og ellers sejle deres egen sø. I begge tilfælde er der tale om det, man inden for socialvidenskaben har benævnt *ubalanceret reciprocitet*.

Lad os atter vende tilbage til udkantsområdet Ravnsborg i vores eget velfærdssamfund – et demokratisk samfund bygget op på åbenhed og inklusion, og som de fleste danskere vistnok ønsker at værne om. I Ravnsborg Kommune har man i stigende grad følt sig tvunget til at bruge "bissemetoder" over for tilflytterne på overførselsindkomster. Ikke at man gør det i dag – man har faktisk en vældig

kompetent, engageret og menneskenær stab. Men budgettet gør, at man måske vil være tilbøjelig til at være mindre "blødsoden" og mere "bisset" over for københavnere i fremtiden. Mere mistillid, mere distance, mere "Vi hilser kun på hinanden", mere "Bare de lader os være i fred, så...". Man sender sorteper videre. Men for det danske samfund som sådan medfører "bissemetoder" og modarbejden-hinanden øgede økonomiske omkostninger over skattebilletten. Ud over de rent menneskelige omkostninger naturligvis.

Cirkelslutninger, platforme og tillidsværdighed

Jeg har i det foregående tegnet et noget mørkt billede af forholdet mellem de lokale/kommunen og de såkaldte københavnere. Dette billede er dog ikke helt fyldestgørende. Der er steder, man mødes, ikke mindst i foreningslivet. Som sådan *har* rent faktisk sætningen "Vi hilser da på hinanden" indbygget den tidligere nævnte dobbeltbetydning: En reserveret, afventende imødekommenhed og et ægte ønske om kontakt og samarbejde. Ja, ikke mindst på Fejø kan man ikke andet end tolke en meget demonstrativ hilsen med hånden til *alle* som udtryk for det sidste – "hilsepligt", som det blev kaldt. Dette kan tolkes i retning af: På Fejø ønsker vi at opbygge brobyggende social kapital, ikke bindende. Vi har brug for hinanden, for vi er bundet sammen i et skæbnefællesskab. En lokal udtrykte det imidlertid i noget mere pragmatiske vendinger: "Man kan risikere at gå glip af en hel masse ekspertise, hvis man ikke får talt sammen".

Det går gennem interviewene som en rød tråd, at langt størstedelen af tilflytterne (inklusive mange tilflyttere på overførselsindkomster) udtrykker et ønske om at lære de lokale bedre at kende og vice versa, til gavn for alle parter. Udtalelser

som "Vi ku godt bruge de folk der [tilflytterne]", "Nogle af tilflytterne er virkelig aktive", samt "Vi [tilflyttere] føler os velkomne", "Jeg synes, lollikkerne er meget hjælpsomme" vidner om denne tilnærmedelse mellem de to grupper. Der er med andre ord mange lollikker og tilflyttere, der gerne vil i dialog med hinanden – eller i hvert fald siger sådan til intervieweren. Men prøver de også på det i virkeligheden? Skabes der virkelig ansigt til ansigt kontakt, tillid og social kapital til fælles gavn?

Det gør der. Her ikke mindst inden for de over 60 frivillige foreninger i kommunen – foreninger, der rummer mange ildsjæle, heriblandt også tilflyttere. Som sådan fungerer foreningerne som det, jeg her vælger at benævne som *platforme*, forstået som mødesteder hvor forskellige borgere regelmæssigt kan dyrke fælles interesser og udveksle idéer, informationer, erfaringer osv. – lig mejerierne og ungdomsforeningerne før 1970, idrætshallerne fra slutningen af 1960'erne og kultur- og "halv hal"-husene, der opføres i dag. Ud over de frivillige foreninger tænkes her også på arbejdspladserne, forældreråd på børne- og ungdomsinstitutioner, kirkemenigheder, mødregrupper i de private hjem, nabolag osv. Sådanne institutionaliserede mødesteder – "platforme" – giver reelle muligheder for, at vidt forskellige mennesker kan mødes og hermed få mulighed for at give hinanden chancen for at blive hinanden tillidsværdige.

Gode eksempler på platforme i foreningslivet er stærkt inkluderende netværk som Kunstnerforeningen Ravn, Købelev Kulturcenter, Fejø Bosætningsgruppe og de mange idrætsforeninger.

Alle kilder vidner om, at de frivillige foreninger er – og gennem de sidste 150 år har været – de steder, hvor forskellige landbogrupper mødes, hvad enten der skal løses praktiske ting eller laves kultu-

relle arrangementer. Sådan er det stadigvæk, også i Ravnsborg Kommune, hvad enten der er tale om fodbold, banko eller egnesspil. Om end nyttige i mange henseender bliver foreningerne i en vis forstand blot en "undskyldning" for at have noget neutralt at mødes om og ad den vej lære hinanden at kende. Og – for tilflytternes vedkommende – en nærliggende mulighed for at komme ind i varmen. For at blive en af dem, der "kender nogen, der kender nogen".

Det at folk kender nogen, der kender nogen, der kender dem igen, har Coleman (1988a:386ff.) benævnt en "cirkelslutning" (*closure*) – noget, han knytter tæt til opbygning af positiv social kapital. Cirkelslutning finder sted, når så godt som alle folk inden for et område lærer hinanden (og hinandens børn) at kende, hvilket skaber fælles normer, social kontrol, et redskab for hurtig, fælles handling samt, generelt, et trygt miljø. Men vel også – kunne man tilføje – en risiko for superlim og indspisthed.

Foreningslivet forekommer at være en perfekt platform, der fremmer cirkelslutninger og herigennem integration. En lokal ildsjæl inden for idrætslivet fortalte mig f.eks. i detaljer om, hvorledes han havde været med til at gøre klubben til et "integrationssted", ikke mindst for "københavnerdrengene". Cirkelslutningen omfatter her også de voksne københavnere, der så at sige "tvinges" til at blande sig med de andre forældre. Således hedder det f.eks. om forældremøderne og afslutningerne i sportsforeningen, at "forældrene sgu [bliver] placeret ved nogle borde, fordi *det der bord* hører til lilleputdrengene. Så er det lilleputdrengenes forældre, der sidder der", osv.

Ud over foreningslivet mødes lollikker og de nye tilflyttere også i et vist omfang i arbejdslivet, til skolemøder samt i nabolaget (eller om ikke andet, så hilser de da på hinanden). Et godt eksempel

på et velfungerende mødested, hvor forskellige grupper blandes og lærer hinanden at kende ansigt til ansigt – en platform – er turistvirksomheden Grøn Verden i Købelev. Der er tale om en social virksomhed, hvis målsætning er at blande forskellige befolkningsgrupper: Fysisk/psykisk handicappede, aktiveringspersoner, almindelige lønmodtagere, danske/udenlandske besøgende. På grund af de fysiske rammer og en dygtig ledelse har man langt hen ad vejen fået en fælles sag, og det skaber et sammenhold og skæbnefællesskab, der går på tværs af gruppeskel.

Det er således i udpræget grad karakteristisk for mødesteder som foreningerne eller Grøn Verden, at de sikrer, at tilflyttere og lokale mødes regelmæssigt og får en chance for at lære hinanden at kende og hermed gøre sig tillidsværdige i hinandens øjne – eller, vel også til tider, bekræfte hinandens fordomme. I det hele taget peger feltarbejdet i retning af, at det her er vigtigt, at *begge* parter viser imødekommenhed og nærmer sig hinanden. "Tilflytterne skal opdrages", som en lokal udtrykker det. Men omvendt må det også gælde, at tilflytterne i en vis udstrækning "opdrager" på lollikkerne. En øget bevidsthed i kommunen om vigtigheden af åbne mødesteder, der sikrer et mix af grupper – platforme – kan formentlig styrke denne gensidige opdragelse.

Man kunne jo starte i det små. Stikke en forsigtig føler ud: *Er de nu også så forfærdelige, som man hører?* En omkring 60-årig tilflytter, der har boet 8 år i kommunen, og som gennem de sidste par år har været i aktivering, kom i den forbindelse med følgende, interessante bemærkninger:

Hvordan føler du, du bli'r behandlet i lokalsamfundet?

[Pause] Jamen, jeg synes, jeg er ble-

vet godt behandlet, altså. Altså, naboerne hilser da på mig og.. Jamen, nu holder jeg da også selv på det. Så.. Men, altså, hvis jeg møder dem, når jeg er ude og gå tur med hunden, så snakker vi da også sammen... Ja, altså snakker sammen, det er så meget sagt, vi snakker med den andens.. hund [ler]... Sådan er det jo... Ellers så er det jo ik til.

Konklusion

Igennem de seneste år er en øget tilflytning af folk på overforselsindkomster blevet et stigende problem for mange udkantkommuner. Ikke mindst i en kommune som Ravnsborg Kommune på Nordvestlolland taler man åbent om de "forkerte" tilflyttere, der forværrer en i forvejen dårlig økonomi. I år 2003 blev der således budgetteret med 6 millioner i ekstraudgifter til det sociale område.

Formålet med undersøgelsen var imidlertid at se på de nye tilflyttere – "københavnerne" – som en mulighed snarere end et problem. Disse består primært af kontanthjælpsmodtagere fra Sjælland, ofte temmelig isolerede. Følgelig forekom det i særlig grad relevant at stille sig spørgsmålet, om netop disse menneskers ressourcer bliver udnyttet i tilstrækkelig grad. Det medførte ikke blot et traditionelt fokus på den sociale kapital "forside", men også på det, der er blevet benævnt "bagsiden" af den sociale kapital. Jeg rettede et særligt fokus mod de nye tilflyttere på overforselsindkomster.

Undersøgelsen bestod i et 5-ugers feltarbejde i foråret 2003. Det skete inden for en socioøkonomisk social kapitalteori ramme med et særligt fokus på begrebsparret brobyggende (*bridging*) og bindende (*bonding*) social kapital. Jeg vurderede nemlig, at netop disse begreber kunne vise sig at være særligt anvendelige i forbindelse med kvalitativt orienterede felt-

arbejdsundersøgelser, der interesserer sig for menneskelige relationers *kvalitet* snarere end deres kvantitet – en tilgang, der i øvrigt indtil dato har været relativt forsømt inden for social kapital forskningen. Nyttens af at anvende denne tilgang viste sig da også hurtigt i en i høj grad mikroorienteret, "indefra" beskrivelse af den sociale kapital i en kommune som Ravnsborg, der netop er karakteristisk ved, at der både foregår samarbejde og konfrontationer mellem indfødte og sjællandske tilflyttere. Denne forunderlige blanding af imødekommethed og lukkethed røber sig i sætningen "Vi hilser da på hinanden", der til stadighed dukkede op i mine interviews med såvel tilflyttere som lollikker.

Overordnet afslører undersøgelsen en både fysisk og mental kløft mellem lokale og tilflyttere, her især mellem de indfødte og "københavnere" på overførselsindkomster. Den deraf udsprungne mistillid og distance – forstærket af sladder, negativ medieomtale og symbolsk vold – fører til gruppeisolation og en modarbejden-hinanden, opsummeret som overdreven *bindende* social kapital. Jeg viste, at de deraf følgende transaktionsomkostninger indfinder sig i form af et ekstraordinært stort træk på offentlige institutioner, her ikke mindst behandlerssystemet.

Endelig fandt jeg også en simultan opbygning af tillid og *brobyggende* social kapital i kommunen. Her fungerer ikke mindst foreningslivet som en vigtig platform, forstået som et sted, hvor tilflyttere og lokale kan mødes regelmæssigt og få en chance for at lære hinanden at kende og blive hinanden "tillidsværdige". Foreningerne er åbne netværk, hvor alle er velkomne, og hvor alle kan bidrage med noget. Følgelig opbygges der her en positiv og samfundsgavnlig social kapital. Også arbejdspladserne er en vigtig platform. Her synes ikke mindst turistvirksomheden Grøn Verden i Købelev at være

et vellykket forsøg på at blande forskellige grupper, der rummer "københavnere" såvel som lokale. Man har langt hen ad vejen en fælles sag, og det skaber et sammenhold og skæbnefællesskab, der går på tværs af gruppeskel.

Et gammelt, dansk ordsprog lyder: "Et ord er et ord". Heri ligger en grundlæggende antagelse om, at man kan stole på hinanden. Men – kan man tilføje – det er kun muligt at stole på hinanden, hvis man kender hinanden. I den internationale social kapital forskning hersker der enighed om, at det er ulig meget lettere at nedbryde end opbygge social kapital. Desværre er man knap så enig om, hvordan man helt præcist får skabt de ideelle rammer for, at der kan opbygges en gavnlig, brobyggende social kapital i et samfund. Men debatten fortsætter...

Litteratur

- Bernard, H. R. 1998: *Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches*. London, New Delhi: Sage Publications, Thousand Oaks.
- Bourdieu, P. 1977: *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. 1986: "The Forms of Capital". In: Richardson (red.): *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, s. 241-58. New York: Greenwood.
- Bourdieu, P. 2000 [1997]: "Det økonomiske felt". *Dansk Sociologi*, nr. 1, s. 13-40.
- Bourdieu, P. 2000: *Les Structures Sociales de L'économie*. Paris: Seuil.
- Coleman, J. S. 1988: "Social Capital in the Creation of Human Capital". *American Journal of Sociology*, årgang 94, s. 95-121.
- Coleman, J. S. 1988a: "The Creation and Destruction of Social Capital: Implications for the Law". *Journal of Law, Ethics & Public Policy*, nr. 3, s. 375-404.

- Coleman, J. S. 1990: *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Dasgupta, P. 2000: "Economic progress and the idea of social capital". In: Partha Dasgupta og Ismail Serageldin (red.): *Social Capital. A Multifaceted Perspective*. Washington D.C: World Bank s. 325-424.
- Durkheim, E. 1908: "Débat sur l'économie politique et les sciences sociales". Édition électronique par Jean-Marie Tremblay: <http://pages.infinet.nct/sociojmt>.
- Fetterman, D. M. 1989: *Ethnography Step by Step*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Frantsen, S. 2003: *Befolkningsudviklingen i Ravnsborg Kommune. Udvikling eller afvikling?* Projekt opgave. Danmarks Forvaltningshøjskole.
- Granovetter, M. S. 1973: "The strength of weak ties". *American Journal of Sociology*, vol. 78, s. 1360-80.
- Granovetter, M. S. 1974: *Getting a Job: A Study of Contacts and Careers*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Lebaron, F. 2000: *La Croyance Économique*. Paris: Le Seil.
- Lebaron, F. 2003: "Pierre Bourdieu: Economic models against economism". *Theory and Society*, vol. 32, nr. 5/6 (special double issue in memory of Pierre Bourdieu), s. 551-565.
- Patulny, R. V. 2003: "Social capital – values and time use". Paper presented at the 8 Australian Institute of Family Studies Conference: <http://www.google.dk/search?q=cache:68pVs6uEr8gJ:www.aifs.org.au/institute/afrc8/patulny.pdf+Patulny+2003+social+capital&hl=da>
- Polanyi, K. 1957 [1944]: *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of our Time*. Boston, MA: Beacon Hill.
- Portes, A. og P. Landolt 1996: "The Downside of Social Capital". *The American Prospect* no. 26 (May-June), s. 18-21.
- Portes, A. 1998: "Social Capital: Origins and Applications". *Annual Review of Sociology*, nr. 24, s. 1-24.
- Portes, A. 2000: "The Two Meanings of Social Capital". *Sociological Forum*, vol. 15, nr. 1, s. 1-12.
- Putnam, R. D. 1993: *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. 2000: *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York, London, Toronto, Singapore: Simon & Schuster.
- Putnam, R. D. og L. M. Feldstein 2004: *Better Together. Restoring the American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Richter, R. 2001: "New Economic Sociology and New Institutional Economics". Paper presented at Annual Conference of the International Society for New Institutional Economics: <http://www.uni-saarland.de/fak1/fr12/albert/mitarbeiter/richter/institut/revise4.pdf>
- Robison, L., J., Schmid, A. Allan og M. Siles 2000: "Is Social Capital Really Capital". Working paper: <http://ssrn.com/abstract=280892>.
- Solow, R. M. 2000: "Notes on Social Capital and Economic Performance". In: Dasgupta, P. og Serageldin, I. (red.): *Social Capital. A Multifaceted Perspective*. Washington D.C.: World Bank.
- Svendsen, G. L. H. og G. T. Svendsen 2004: *The Creation and Destruction of Social Capital: Entrepreneurship, Cooperative Movements and Institutions*. Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
- Svendsen, G. L. H. og G. T. Svendsen 2003: "The wealth of nations: Bour-

- dieueconomics and social capital". *Theory and Society*, vol. 32, nr. 5/6 (special double issue in memory of Pierre Bourdieu), s. 607-631.
- Svendsen, G. L. H. og G. T. Svendsen 2003a: "Social kapital og økonomisk sociologi". *Distinktion*, nr. 7, s. 105-118.
- Svendsen, G. L. H. 2003: *Vi hilser da på hinanden... De nye tilflyttere i Ravnsborg Kommune: Problemer og muligheder*. Rapport. Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter, Syddansk Universitet, Esbjerg. Arbejdsrapport nr. 5/03 (august 2003): <http://www.cful.dk/index.htm>.
- Svendsen, G. L. H. 2001: "Hvad er social kapital?" *Dansk Sociologi*, årgang 12, nr. 1, s. 50-61.
- Waldstrøm, C. 2003: *Understanding Intra-Organizational Relations Through Social Network Analysis*. PhD Thesis. Aarhus, Aarhus School of Business.
- Weber, M. 1947 [1922]: *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: Free Press.